

PROGNÓZY VÝVOJA NA TRHU PRÁCE V SR II

Krátkodobá prognóza vývoja na trhu práce v roku 2019

ITMS 2014+312031N138

Apríl 2020

Predhovor riešiteľského tímu

V krátkodobom horizonte rokov 2020 a 2021 budeme svedkami najturbulentnejšieho obdobia na trhu práce v ére samostatnosti Slovenskej republiky. Najvýraznejší pokles zamestnanosti v roku 2020 za posledné dve desaťročia vystrieda rýchla regenerácia ekonomiky a trhu práce v roku 2021. V strednodobom a dlhodobom horizonte ostane na súčasnú situáciu len matná spomienka, pretože ekonomika a trh práce sa rýchlo navrátia do predpandemických koľají. „Z dlhodobého hľadiska sme však všetci mŕtvi“ odpovedal Keynes na postulát, že trh sa z dlhodobého hľadiska dokáže sám regulovať. Je faktom, že súčasnú situáciu trh vyrieši a je len zanedbateľnou udalosťou v dlhodobom vývoji. Škody, ktoré však takto variabilný krátkodobý vývoj môže spôsobiť sú výrazné. Nehovoríme tu však len o ekonomických škodách. V takto variabilnom vývoji môžeme prísť o celú kohortu absolventov, ktorí skončia školy v roku 2020 a nebudú mať dostatok pracovných príležitostí. Ekonomika sa síce o 2 roky zregeneruje, avšak pokiaľ títo absolventi zostanú v nezamestnanosti tak dlhé obdobie, výrazne to zníži ich potenciál ďalšieho uplatnenia na trhu práce. Je si totiž potrebné uvedomiť, že absolventi prichádzajú na trh práce v každom roku a zamestnávateľia budú preferovať v čase prudkej regenerácie nových absolventov, pred absolventmi, ktorí boli rok v nezamestnanosti.

Keď sme pred dvomi rokmi predpokladali „bod zlomu“ vo vývoji na trhu práce a v ekonomike v roku 2020, ešte sme ani netušili, do akej miery sa tieto predpoklady naplnia. Určite sme však pod „bodom zlomu“ nemali na mysli príchod globálnej pandémie a najvyšší ekonomický prepád od druhej svetovej vojny. Takéto exogénne šoky môžu prísť kedykoľvek avšak nie je možné ich presne predvídať. Napriek tomu už v roku 2018 a predovšetkým v roku 2019 bolo možné jasne sledovať postupný útlm ekonomickej expanzie. Preto sme už v minulosti pre rok 2020 prognózovali „obrat vo vývoji“ ekonomickej expanzie.

Súčasná situácia v spoločnosti a hospodárstve, v súvislosti so šírením koronavírusu a následne prijatými opatreniami vlády SR, je diametrálne odlišná od situácie spred 2 – 3 mesiacov. Je zrejmé, že časy rastu hospodárstva a zvyšovania životnej úrovne občanov sú nateraz preč, aspoň v krátkodobom horizonte. A nedotýka sa to len nás, ale dramatické zhoršenie situácie naznačuje aj vývoj v západnej Európe a v USA. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) zverejnila prognózu na rok 2020, kde v prípade rozšírenia koronavírusu predpokladá recesiú Eurozóny a v podobnom tóne je aj prognóza Európskej centrálnej bany (ECB).

Recesia v hospodárstve znamená pre trh práce prepúšťanie, najmä v dôsledku optimalizácie kapacít, resp. znižovania až zastavenia produkcie tovarov a služieb. A teda je tu priamy dopad na trhu práce, zamestnanosť, mzdy a i. Trh práce a jeho predpokladaný vývoj v súčasne známych podmienkach je kľúčový pre stabilitu a ďalší rozvoj spoločnosti (nielen) na Slovensku.

Kvalifikované prognózy spolu s ďalšími aktuálnymi údajmi sú nevyhnutné práve v čase mimoriadnych udalostí. Pretože len na základe relevantných údajov sa môžu prijať adekvátne a kvalifikované opatrenia na úrovni jednotlivých národných vlád ako aj úrovni medzinárodného spoločenstva a inštitúcií (Európska centrálna banka, Medzinárodný menový fond a i.).

Naša vláda a jednotlivé ústredné orgány štátnej správy majú aj prostredníctvom predkladaného výstupu k dispozícii časť potrebných informácií pre svoju činnosť a rozhodovanie o možných ďalších opatreniach na zmiernenie dôsledkov súčasnej krízy zapríčinennej koronavírusom. Avšak nesmieme zostať stáť a riešiť len súčasnú mimoriadnu situáciu, ale musíme mať víziu, stratégiu ako čeliť novým globálnym výzvam - nové technológie, digitalizácia, umelá inteligencia a pod. Preto je prognózovanie dôležité, aby sme vedeli urobiť správne rozhodnutia, na základe ktorých budeme môcť byť všetci úspešní. Pod pojmom všetci si treba predstaviť školákov pri výbere svojho štúdia na strednej a vysokej škole, ľudí pri rozhodovaní o zmene kvalifikácie, ale aj seniorov, ktorí majú zabezpečenú adekvátnu zdravotnú a sociálnu starostlivosť.

Predkladaný výstup obsahuje značné množstvo jedinečných informácií, ktoré majú veľký informačný potenciál najmä pre rezort práce pri nastavovaní aktívnych opatrení na trhu práce, alebo v oblasti udeľovania pracovných povolení občanom z 3-tích krajín. Aj rezort školstva spolu so samosprávnymi krajinami má prostredníctvom tohto výstupu v relevantný podklad pre kvalifikované usmernenie počtov miest pri otváraní a schvaľovaní jednotlivých študijných a učebných odborov na stredných školách.

Dopyt na trhu práce bol v období posledných štyroch rokov hnaný nie len výraznou ekonomickou expanziou, ale aj vysokou náhradou pracovných síl. Z trhu práce odchádzali (predovšetkým do starobného dôchodku) vysoko početné kohorty obyvateľstva – tzv. povojnová generácia. Na druhej strane, na trh práce prichádzajú početne najslabšie ročníky narodené po prelome miléníí. Dôsledkom spojenia týchto troch extrémov bol historicky najvyšší nedostatok pracovných síl v SR, ktorý vyústil k výraznému rastu miezd, voľných pracovných miest a poklesu nezamestnanosti v uplynulých rokoch.

Prognózovanie budúceho vývoja na trhu práce závisí nielen od domácich, ale vo veľkej miere aj od zahraničných – európskych, ale aj globálnych vplyvov a udalostí. Mierne spomalenie dynamiky slovenskej ekonomiky a trhu práce bolo predpovedané v Prognózach pre roky 2019 až 2022, ktoré boli schválené Výborom pre makroekonomické prognózy a oficiálne zverejnené vo februári 2019. Predpokladalo sa, že zvoľnenie bude najmä následkom nepriaznivého vývoja zahraničného dopytu, ktorý sa odzrkadlí na exportnej výkonnosti slovenskej ekonomiky. Avšak, ekonomika v EÚ sa môže v kontexte pandémie koronavírusu, podľa najčerstvejších scenárov Medzinárodného menového fondu (MMF) prezentovaných generálnou riaditeľkou na Global Women's Forum 17. februára 2020, stať ešte

zraniteľnejšou. Nemecká ekonomika, na ktorej vývoj v SR vo výraznej miere závislý, stagnovala v období od októbra do decembra minulého roka s nulovým percentuálnym rastom¹ a jej obranyschopnosť voči novej ekonomickej “pandémii” je výrazne oslabená. Navyše, v porovnaní s rokom 2002, keď vypukol SARS, podiel Číny na globálnom HDP bol len 8%, zatiaľ čo v súčasnosti je to takmer 20%². Dopady šíriaceho sa koronavírusu sú už citelné vo všetkých krajinách EÚ. FCA, respektíve Fiat Chrysler Automobiles, talianska spoločnosť, vlastníaca niekoľko automobilových značiek potvrdila, že zastavila produkciu vo svojej srbskej továrni kvôli výpadku dodávok súčiastok z Číny.

Ďalšou budúcou globálnou výzvou pre ekonomiku a trh práce sú nové technológie, ktoré priniesú kvalitatívne nové pracovné príležitosti a taktiež umožnia využívať pružnejšie podmienky uplatňovania ľudských zdrojov v produktívnej práci. Očakáva sa, že len umelá inteligencia a robotika vytvoria v najbližších piatich rokoch celosvetovo takmer 60 miliónov nových pracovných miest a súčasne sa mnoho pracovných činností výrazne zmení, resp. úplne zanikne. Digitalizácia, automatizácia, robotizácia, internet vecí, rozšírená realita a ďalšie nové technológie už v dohľadnej budúcnosti výrazne menia európske pracoviská, a to s razantným vplyvom na obsah zdravotných a bezpečnostných štandardov. Nebezpečné a monotónne úlohy budú čoraz viac namiesto ľudí vykonávať roboty, resp. digitálne nástroje **umelej inteligencie**. Zmeny však so sebou prinášajú aj nové výzvy, ako sú neustála prepojitelnosť, väčší objem online a mobilnej práce, rozhrania človek-stroj, detailné monitorovanie pracovníkov, ich nábor a riadenie prostredníctvom algoritmov, a pod. Nové technologické postupy zabezpečujú stále vyššiu **produktivitu**, ktorá je esenciálna pre zlepšovanie životnej úrovne obyvateľstva, avšak súčasne je nevyhnutné zabrániť novým formám ohrozenia fyzického a duševného **zdravia** pracujúceho obyvateľstva.

Na dynamicky sa meniacom trhu práce je dôležité, aby všetci ľudia mali zabezpečené kľúčové kompetencie, ktoré budú dobrým základom pre ich schopnosť prispôbovať sa novým technologickým, ako aj demografickým a environmentálnym výzvam očakávanej budúcnosti. Digitálne hospodárstvo budúcnosti sa podľa Európskej komisie nemôže spoliehať len na pracovnú legislatívu z obdobia dvadsiateho storočia. Je nevyhnutné prispôbovať ju novým podmienkam sveta práce tak, aby všetci obyvatelia mali zabezpečené adekvátne príležitosti pre **plnú a produktívnu zamestnanosť** v súlade s ustanoveniami **Európskeho piliera sociálnych práv**, a to osobitne v oblasti aktívnej podpory zamestnanosti a zamestnateľnosti, vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania. Silné partnerstvá medzi tými, ktorí dopytujú kvalifikované ľudské zdroje a tými, ktorí ich vzdelávajú a odborne pripravujú, v kombinácii s **modernými postupmi prognózovania vývoja** na trhu práce, pomôžu lepšie identifikovať, čo sa treba učiť a akým spôsobom. **Riziká, ktoré so sebou môže táto výzva**

¹ Federal Statistics Office, Press release No. 045 of 14 February 2020

² <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPSH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/CHN>

priniesť sú zdôraznené a zapracované aj do Oznámenia Európskej komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov zo dňa 14. januára 2020 (COM(2020) 14) pod názvom „Silná sociálna Európa pre spravodlivé transformácie“, podľa ktorého musia národné a regionálne orgány v jednotlivých členských štátoch EÚ na účely hodnovernej charakteristiky očakávaných potrieb a požiadaviek trhu práce intenzívne spolupracovať s tými, ktorí na základe vlastnej ekonomickej činnosti vedia vierohodne anticipovať budúci vývoj, a to najmä so zástupcami zamestnávateľov, zamestnancov, ako aj s pracovníkmi služieb zamestnanosti a ich partnermi v oblasti vzdelávania a prípravy pre trh práce.

Slovensko nie je výnimkou a očakáva sa, že bude čeliť výrazným zmenám v dôsledku automatizácie pracovných miest. OECD odhaduje, že až tretina pracovných miest môže čeliť vysokému riziku automatizácie, čo je najviac spomedzi rozvinutých krajín³. Najviac by pritom mohli byť ovplyvnené okresy, ktoré v súčasnosti čelia najväčšiemu nedostatku pracovných síl⁴. Cieľom opatrení pre trh práce by preto malo byť aj zvyšovanie zručností existujúcich alebo budúcich pracovných síl aj v kontexte starnutia populácie, ktoré môže predstavovať ďalšiu výzvu pre dostatok pracovných síl v budúcnosti. Adaptabilita zamestnancov a podnikov bude predmetom opatrení zameraných na oblasť inteligentného priemyslu, identifikáciu ohrozených profesií a regiónov.

Zabezpečenie relevantných **krátkodobých prognóz vývoja na trhu práce v oblasti očakávaných budúcich potrieb zamestnancov** a ďalších atribútov zamestnanosti je v podmienkach SR, v súlade s medzinárodnou legislatívou, súčasťou originálnych úloh Národného projektu **Prognózy vývoja na trhu práce v SR II v gescii Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR** (ďalej len „MPSVR SR“). Prostredníctvom predmetného projektu je v SR zabezpečované zosúladovanie dopytu a ponuky na trhu práce podľa **Zákona č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, **Zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a **Zákona č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Využitím výsledkov analýz v podobe krátkodobých prognóz, ktoré predkladaný projekt prezentuje, je preto zabezpečované systematické plnenie úloh vytýčených medzinárodnou a národnou legislatívou v oblasti zosúladovania dopytu a ponuky na trhu práce v kontexte nových výziev a rizík na trhu práce.

³ OECD Economic Surveys: Slovak Republic 2019

⁴ OECD Job creation and local economic development 2018

Manažérske zhrnutie

Vzhľadom na súčasnú pandemickú situáciu spojenú s Koronavírusom COVID-19 vyvinul riešiteľský tím tri možné scenáre vývoja potrieb trhu práce v podmienkach Slovenskej republiky. V roku 2020 môže byť v dôsledku zníženej ekonomickej aktivity ohrozených 140-240 tisíc pracovných miest v závislosti od doby trvania obmedzení.

Dnes je hlavnou témou našich každodenných životov svetová pandémia spojená s rozšírením Koronavírusu COVID-19 do celého sveta. Tá obmedzuje každodenné spotrebiteľské návyky osôb, čím sa znižuje dopyt po tovaroch a službách. Znížený dopyt spôsobuje pokles produkcie jednotlivých podnikov. Súčasná situácia je však odlišná od ostatných „bežných“ ekonomických kríz. V súčasnosti je totiž obmedzená aj ponuka na trhoch v dôsledku opatrení jednotlivých vlád a podniky prestávajú vyrábať tovary a služby. Je zrejmé, že táto kritická situácia bude mať výrazný dopad na ekonomiku a tým aj na trh práce, ktorý je odvodeným trhom od trhu výrobkov a služieb. Úroveň týchto dopadov je vo veľkej miere závislá od doby trvania aktuálnych ekonomických obmedzení, ako aj od rýchlosti návratu domácností k pôvodným spotrebiteľským návykom. Čím dlhšie bude súčasná situácia pretrvávať, tým vo väčšej miere bude poznačená výroba a spotreba domácností sa bude znižovať.

Vzhľadom na to, že Slovenská republika je závislá od dopytu v zahraničí, nie sme v súčasnosti pánmi situácie a aj keby sme úplne eliminovali Koronavírus na Slovensku, ekonomika by trpela ďalej nízkym zahraničným dopytom a obmedzeniami v medzinárodných subdodávateľských vzťahoch. Ekonomický vplyv pandémie je tak závislý nie len od opatrení v SR, ale aj od zvládnutia situácie v ostatných krajinách sveta. Keďže väčšina krajín stále nezastavila exponenciálny rast počtu prípadov, je náročné povedať, ako dlho takáto situácia bude ešte trvať. Z týchto dôvodov vyvinul riešiteľský tím 4 scenáre možného vývoja na trhu práce v SR v závislosti od doby trvania súčasných ekonomických obmedzení v dôsledku COVID-19 v SR a predovšetkým v zahraničí.

Scenáre vývoja vychádzajú z rozsiahleho medzinárodného input-output modelu, ktorý riešiteľský tím v súčasnosti vyvinul. Tento model dokáže odhadnúť vplyv zmien dopytu a produkcie v jednotlivých krajinách sveta podľa odvetví na ekonomiku v SR podľa odvetví, regiónov a zamestnaní. Zohľadňuje pritom aj medziodvetvové medzinárodné subdodávateľské vzťahy. Jedná sa o prvý a jediný model takéhoto rozsahu v podmienkach SR.

Predpoklady jednotlivých scenárov sú nasledovné:

- **Scenár 1** – predpokladá **zvládnutie** situácie spojenej s COVID-19 v medzinárodnom meradle v podobnom časovom rámci ako Čína, t.j. **v horizonte 3 mesiace. Tento scenár je optimistický a regenerácia ekonomiky v SR bude rýchla.**
- **Scenár 2** – predpokladá **zvládnutie** situácie spojenej s COVID-19 v medzinárodnom meradle v časovom horizonte do 6 mesiacov. **Tento scenár nazývame stredným scenárom a regenerácia ekonomika bude stredne rýchla.**
- **Scenár 3** – predpokladá **nezvládnutie** situácie spojenej s COVID-19 v medzinárodnom meradle v časovom horizonte do 6 mesiacov. **Jedná sa o pesimistický scenár, ktorý vyústi v pomalú regeneráciu ekonomiky.**
- **Scenár 0** – scenár je len hypotetickou úrovňou vývoja potrieb trhu práce a ekonomiky bez pandemickej situácie spojenej s COVID-19. Tento scenár je nereálny a vychádza z očakávaní zamestnávateľov z roku 2019 ako aj vývoja ekonomiky do roku 2019. Je však dôležitý na určenie „straty“ spôsobenej súčasnou situáciou.

Jednotlivé scenáre definujú vývoj dopytu na trhu práce spôsobeného zmenami produkcie a dopytu na trhu výrobkov a služieb. Teda hovoria o situácii bez podpory zamestnávateľov zo strany štátu. Pracovné miesta, ktoré budú udržané nad rámec produkcie jednotlivých spoločností definovaných dopytom po ich výrobkoch a službách totiž nemožno zahrnúť do kategórie „potreby trhu práce“. Zamestnancov na týchto pozíciách v súčasnej situácii totiž zamestnávatelia dočasne nepotrebujú a v trhovom systéme by pracovné miesta zanikli. Keďže však súčasnú situáciu nemožno považovať za dlhodobý stav, je pomoc zo strany štátu dôležitá na zamedzenie výrazného prepadu zamestnanosti v roku 2020.

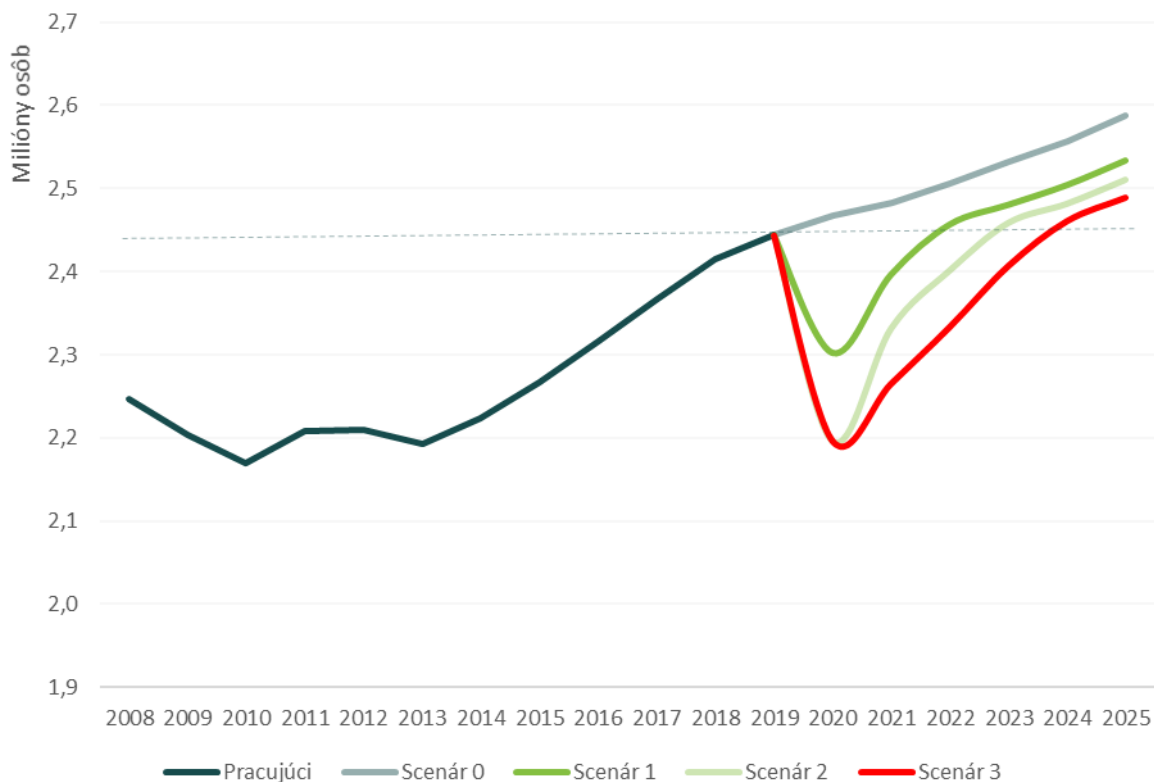
V prípade Scenáru 1, t.j. trvania súčasných obmedzení v SR a vo svete 3 mesiace bude v roku 2020 ohrozených približne 140 tisíc pracujúcich, ktorí by pravdepodobne prišli o prácu v prípade, že štát nebude tieto pracovné miesta dotovať. Pokles zamestnanosti v roku 2020 však bude pri tomto scenári relatívne rýchlo zregenerovaný a do roka 2022 by sa počet pracujúcich mal dostať na úroveň z roka 2019. Tento scenár považuje riešiteľský tím za najpravdepodobnejší a preto je aj v predkladanej štúdii najpodrobnejšie analyzovaný.

V prípade pretrvania súčasných obmedzení v horizonte do 6 mesiacov bude v roku 2020 pokles zamestnanosti a „počet nepotrebných zamestnancov“ výraznejší na úrovni takmer 250 tisíc. Spoločnosti totiž budú udržiavať svoju zamestnanosť len v prípade „očakávania skorého uzdravenia ekonomiky“. **Čím dlhšie bude trvať pandemická situácia, tým budú zamestnávatelia skeptickejší, že týchto zamestnancov budú reálne po ukončení obmedzení potrebovať a preto ich budú prepúšťať**

vo väčšej miere. Regenerácia v tomto scenári bude pomalšia a hodnoty zamestnanosti z roka 2019 budú dosiahnuté najskôr v roku 2023.

Pesimistický Scenár 3 počíta s nezvládnutím situácie v jednotlivých krajinách a ekonomické obmedzenia budú trvať 6 a viac mesiacov. Toto vyústí v pomalú regeneráciu finálneho dopytu po tovaroch a službách a narušení subdodávateľských vzťahov, čo sa prejaví aj na trhu práce v Slovenskej republike pomalou regeneráciou počtu pracovných miest. Úrovně z roku 2019 budú dosahované až v období 2024-2025.

Graf č. 1: Očakávaný vývoj počtu pracujúcich v SR do roku 2025

Zdroj: TRIXIMA Bratislava

Je si potrebné uvedomiť, že tieto očakávané poklesy počtu pracujúcich v roku 2020 sa nutne nemusia v takej miere prejavíť aj v náraste nezamestnanosti. Vankúšom pre tento negatívny pád je totiž náhrada pracovných síl, ktorá nie je v takej veľkej miere ovplyvnená ekonomickou situáciou a obmedzeniami v ekonomickej činnosti. V roku 2020 odíde z trhu práce do starobného dôchodku približne 37 tisíc osôb. Dôchodkový vek však dosiahne väčší počet osôb a je pravdepodobné, že zamestnávateľia budú preferovať zatváranie pracovných miest obsadených práve osobami v dôchodkovom veku. Môže tak dôjsť k rekuperácii vývoja odchádzajúcich do starobného dôchodku, keď pracujúce osoby, ktoré dosiahli dôchodkový vek v minulosti, začnú pod vplyvom negatívnej

ekonomickej expanzie a podnetov zo strany zamestnávateľov odchádzať do starobného dôchodku. Len v podnikoch pracuje viac ako 100 tisíc osôb, ktoré už dosiahli dôchodkový vek v minulosti.

Mzdové náklady zamestnávateľov na udržanie zamestnanosti na ohrozených pracovných miestach predstavujú mesačne viac ako 200 miliónov EUR. Avšak v prípade pretrvania súčasných obmedzení v SR a v zahraničí dlhšie ako 3 mesiace, stúpne aj počet ohrozených pracovných miest a náklady sa budú pohybovať na úrovni 350 miliónov EUR mesačne.

Okrem náhrady pracovných síl je dôležitým vankúšom pre trh práce v SR v roku 2020 štátna finančná pomoc podnikom – resp. preplatenie časti mzdových nákladov. Ak uvažujeme pri Scenári 1 s nepotrebnými pracovnými miestami pre zamestnávateľov na úrovni 140 tisíc, po prepočítaní priemernými mzdovými nákladmi zamestnávateľov na tieto pracovné miesta vrátane odvodov zamestnávateľov sa dostávame na úroveň nákladov približne 200 miliónov EUR mesačne.

Ak návrat ku chodu ekonomiky bude trvať 6 mesiacov a naplní sa teda Scenár č. 2, ohrozených bude väčší počet pracovných miest a priemerné mesačné mzdové náklady zamestnávateľov budú na úrovni 350 miliónov EUR.

Je si ale potrebné uvedomiť, že realizované prognózy sú na ročnej báze, to znamená, očakávaný pokles zamestnanosti v roku 2020, spôsobený očakávaným poklesom dopytu a produkcie v roku 2020, je za celý rok 2020. V niektorých, predovšetkým v kritických mesiacoch roka 2020, môže byť pokles výraznejší, avšak na druhej strane pri zrušení ekonomických obmedzení bude nasledovať rýchly nárast dopytu, produkcie a tým aj zamestnanosti. Keďže sa teda jedná o ročnú zmenu, hornou hranicou nákladov je pre násobenie priemerných mesačných nákladov všetkými mesiacmi roka, čo v prípade Scenára 1 sa náklady zamestnávateľov na udržanie nepotrebných pracovných miest (v danom momente) môžu vyšplhať až na úroveň 2,4 miliardy EUR. Pri Scenári 2 je to až 4,2 miliardy EUR

Pokiaľ štát preplatí 80 % týchto nákladov, stáť by to malo v prípade Scenára 1 približne 1,9 miliardy EUR, v prípade Scenára 2 až 3,4 miliardy EUR za celý rok 2020.

Tiež je nutné počítať s tým, že pri oznámení štátnej pomoci budú o túto pomoc žiadať aj podniky, ktoré by aj bez štátnej pomoci udržali svoju zamestnanosť. Budú to teda brať ako „príležitosť“ na preklenutie nepriaznivej situácie. Štát preto musí nevyhnutne vyvinúť nástroje definujúce podniky a pracovné miesta v najväčšej miere ohrozené súčasnou situáciou.

Pokles počtu pracovných miest je závislý od úrovne produkcie podnikov, ktorá je závislá na úrovni dopytu po produktoch v Slovenskej republike a v zahraničí. Približne tretina očakávaného poklesu produkcie a zamestnanosti je spôsobená očakávaným poklesom finálneho dopytu v zahraničí, preto povolenie nábehu výroby a zrušenie opatrení v podmienkach SR problém nevyrieši.

Na základe vyvinutých modelov sa očakáva pokles domáceho dopytu v roku 2020 v prípade Scenáru 1 na úrovni 6,4 %, v prípade Scenáru 2 až o 12,1 %. Tomuto poklesu domáceho dopytu v SR možno pripísať približne dve tretiny poklesu zamestnanosti a produkcie v roku 2020. V absolútnom vyjadrení to tak v prípade Scenáru 1 bude predstavovať pokles počtu pracovných miest o 96 tisíc, pri Scenáru 2 až o 167 tisíc pracovných miest. Zvyšná tretina poklesu zamestnanosti bude v dôsledku poklesu dopytu v zahraničí.

Podniky v SR ale aj vo svete neprodukurujú tovary a služby len pre konečnú spotrebu, ale aj pre medzispotrebu iných podnikov, či už v SR, alebo v zahraničí. To isté platí aj pre odvetvia. Nárast finálneho dopytu v jednom odvetví nutne neimplikuje aj rast produkcie a tým aj zamestnanosti tohto odvetvia. Pokiaľ je napríklad súčasne významným subdodávateľom odvetvia s výrazným poklesom dopytu, ani rastúci finálny dopyt po produktoch odvetvia nemusí nutne implikovať rast jeho produkcie. Jednotlivé odvetvia sú tak medzi sebou významne prepojené a pokles v jednom odvetví znamená zmeny aj v iných odvetviach.

Zaujímavým príkladom je napríklad IT sektor, po ktorého produktoch a službách sa aj napriek pandémie očakáva nárast finálneho dopytu o približne 3 % v roku 2020. Napriek tomu však produkcia tohto odvetvia a tým aj zamestnanosť v roku 2020 v SR mierne poklesne o 1,9 % (v prípade Scenáru 1). Pokles tohto odvetvia bude hnaný poklesom v ostatných odvetviach, pre ktoré je IT sektor subdodávateľom. Viac ako 80 % očakávaného poklesu v IT sektore bude pritom hnané znížením dopytu v zahraničí v odberateľských odvetviach a 20 % znížením dopytu v odberateľských odvetviach v SR.

Takisto typickým príkladom takéhoto očakávaného vývoja sú dodávky energií, vody, či nakladanie s odpadmi, kde sa očakáva rast finálneho dopytu v SR o 1-3 %. Tým, že množstvo osôb je v súčasnosti v domácnostiach, spotreba energií v domácnostiach (ako finálny spotrebiteľ) sa zvyšuje. Napriek tomu sa očakáva pokles produkcie a zamestnanosti týchto odvetví v roku 2020 (pri elektrine a plyne o 1,7 %, pri vode o 2,7 % a pri odpadoch až o 4,3 %). Je to spôsobené tým, že významnými odberateľmi týchto odvetví sú práve fabriky a jednotlivé podniky, v ktorých výrazne klesne produkcia v roku 2020. To znamená, tieto odvetvia vo veľkej miere vstupujú do medzispotreby ostatných odvetví.

Pri snahách o čo najrýchlejšie naštartovanie ekonomiky SR otvorením fabriek, obchodov a odstránením bariér v spotrebe domácností, sa plne nevyrieši ekonomický problém, ktorému Slovenská republika čelí. Zjednodušene, ak aj fabriky budú môcť vyrábať, nebudú vyrábať, pokiaľ nebudú mať pre koho vyrábať.

Konečné výsledky vývoja ekonomiky a trhu práce za rok 2020 budú poznačené súčasnými ekonomickými obmedzeniami, avšak v roku 2021 nastane rýchla regenerácia ekonomiky a trhu práce. Optimistický scenár očakáva v roku 2021 zregenerovanie až 67 % zaniknutých pracovných miest v roku 2020.

História nás učí, že prepady ekonomiky spôsobené neekonomickými exogénnymi faktormi sú síce hlboké, avšak regenerácia ekonomiky je rýchlejšia ako v prípade „čistých“ ekonomických kríz. Ekonomický vývoj v takýchto prípadoch je typu „V“. Podobný scenár sa očakáva aj pri súčasnej kríze spôsobenej vírusom COVID-19. **Keďže sa jedná o exogénny faktor, ktorý vstúpil do ekonomických vzťahov a ekonomický vývoj samotný nenaznačoval výrazné problémy, je možné očakávať relatívne rýchlu regeneráciu. To však platí iba v prípade, že sa v dôsledku tohto exogénneho šoku nestihnú pridružiť aj ďalšie ekonomické problémy,** predovšetkým spôsobené prepúšťaním a finančnými problémami (právnické a fyzické osoby prestanú splácať dlhy, úvery, hypotéky, dodávateľom za dodávky, začnú sa zbavovať majetku pri nízkom dopyte a pod.). Tento exogénny neekonomický šok prišiel dokonca v čase najdlhšej a najvýraznejšej ekonomickej expanzie vôbec. O to väčšia je šanca, že ekonomika sa dokáže rýchlo zregenerovať.

Pokiaľ ekonomické obmedzenia spojené s Koronavírusom COVID-19 pretrvajú 3 mesiace, počet pracujúcich klesne v roku 2020 o 141 tisíc avšak v roku 2021 sa očakáva následný nárast počtu pracujúcich o 94,5 tisíc. Ekonomika by tak hneď v prvom roku po pandémie mohla zregenerovať až 67 % pracovných miest. Pokiaľ však obmedzenia budú trvať dlhšie, do 6 mesiacov, prepad bude hlbší a návrat k hodnotám z roku 2019 pomalší. V prípade tohto scenára sa očakáva pokles počtu pracujúcich v roku 2020 o približne 250 tisíc a následný nárast počtu pracujúcich o 136 tisíc, čo predstavuje zregenerovanie pracovných miest na úrovni 55 %.

To, že sa naša ekonomika dokáže relatívne rýchlo zregenerovať ešte neznamená, že sme v dôsledku COVID-19 nič nestratili. V roku 2019 doznievala najväčšia ekonomická expanzia na trhu práce v podmienkach SR a v roku 2020 sa očakávalo len mierne spomalenie tejto expanzie vrátane mierneho rastu zamestnanosti. Keďže máme informácie o vývoji trhu práce do roku 2019 bez vplyvu Koronavírus a súčasne odhady zamestnávateľov na 5 rokov vpred z roku 2019, vieme relatívne presne odhadnúť,

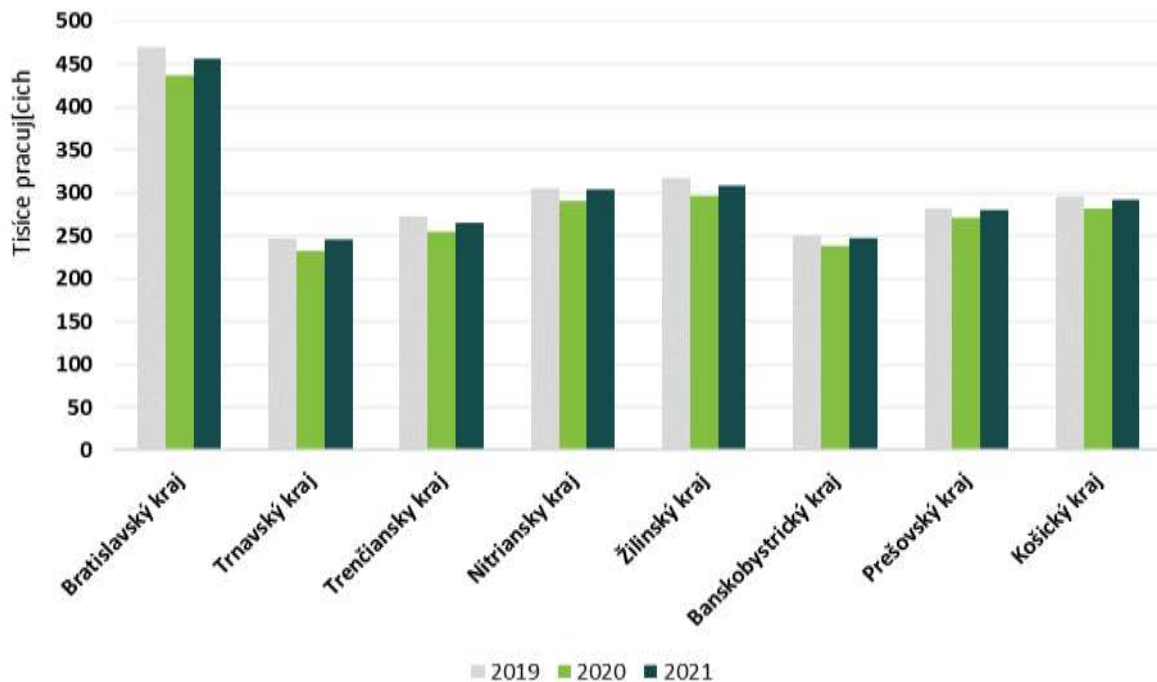
ako by sa hypoteticky vyvíjala situácia na trhoch, keby neprepukla globálna pandémia. Na tieto účely sme vyvinuli tzv. nultý Scenár, ktorý je síce len hypotetický, ale umožňuje nám analyzovať ekonomickú stratu spôsobenú globálnou pandémiou. Keby globálna pandémia nenastal, v roku 2020 by sa počet pracujúcich v SR pohyboval na úrovni takmer 2,47 milióna osôb. Aj pri tom najpozitívnejšom scenári vývoja (Scenár 1) s ekonomickými obmedzeniami trvajúcimi 3 mesiace dosiahneme túto úroveň počtu pracujúcich najskôr v roku 2023. Môžeme tak povedať, že v dôsledku Koronavírusu COVID-2019 sme stratili minimálne 3 roky ekonomického vývoja na trhu práce.

Vo všetkých krajoch sa očakáva pokles zamestnanosti v roku 2020. Najviac bude zasiahnutý Bratislavský kraj, ktorí v prípade optimistického scenára príde v roku 2020 o takmer 33 tisíc pracovných miest, čo predstavuje pokles počtu pracujúcich o 7 %. V menšej miere bude zasiahnutý východ Slovenska, predovšetkým Prešovský kraj s očakávaným poklesom o 11 tisíc pracujúcich, resp. 3,8 %.

V dôsledku rôznej odvetvovej štruktúry zamestnanosti, ako aj rôznej veľkostnej štruktúry podnikov a odlišnej závislosti na vývoji v zahraničí, sa v krajoch SR očakáva rozdielny vývoj. Najväčšie poklesy zamestnanosti v roku 2020 sú očakávané na západe Slovenska a v Žilinskom kraji, kde sa pokles v prípade Scenáru 1 očakáva na úrovni 6,5 až 7 %. V ostatných krajoch poklesne počet pracujúcich o 5 % s výnimkou Prešovského kraja s očakávaným poklesom počtu pracujúcich na úrovni 3,8 %. Prešovský kraj má totiž výrazne vyšší počet pracujúcich v nepodnikateľských odvetviach ako ostatné kraje.

Graf č. 2: Očakávaný vývoj počtu pracujúcich v krajoch do roku 2021

Zdroj: TRIXIMA Bratislava

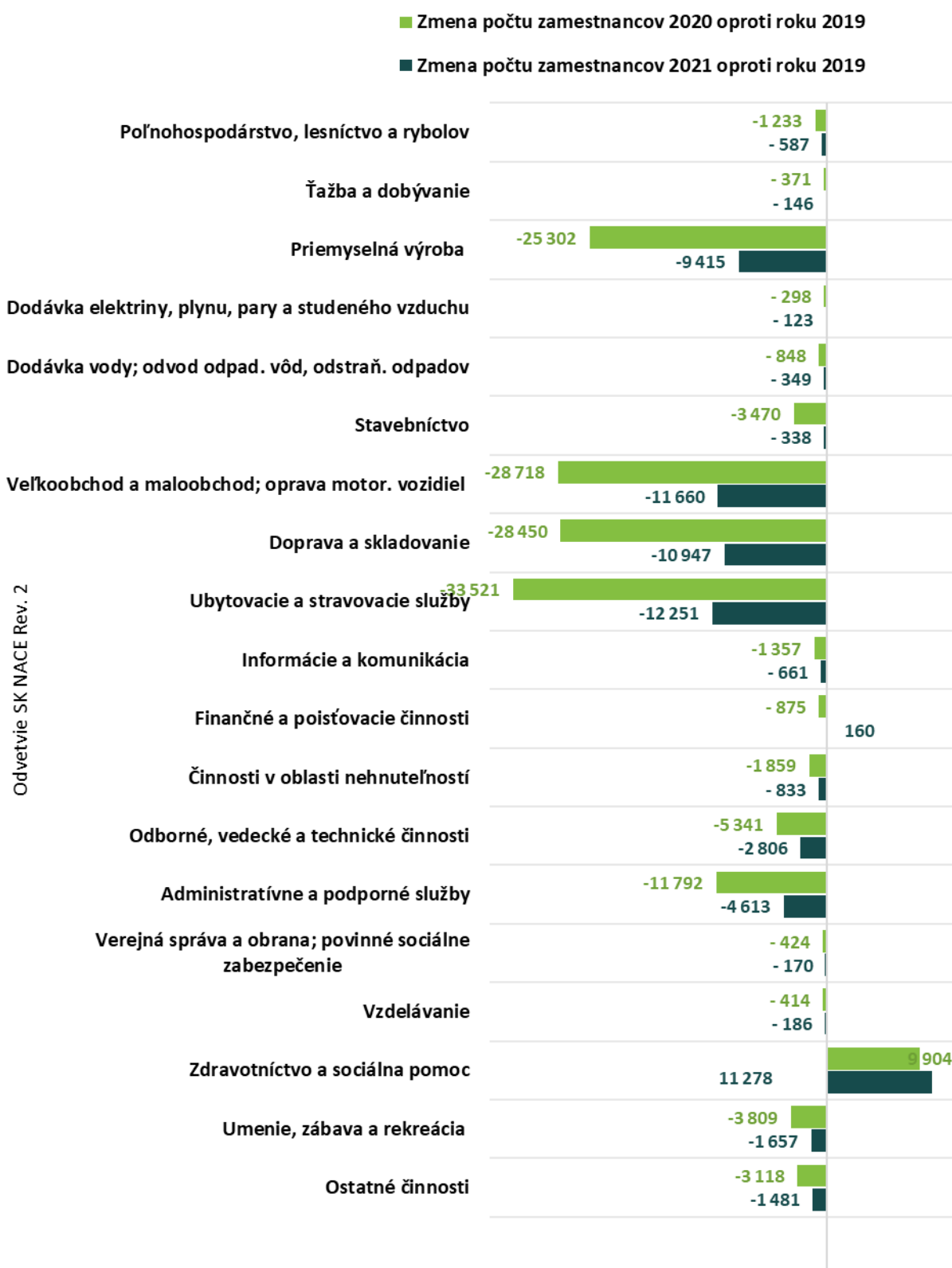

V najväčšej miere bude v dôsledku ekonomických obmedzení zasiahnuté odvetvie Ubytovacích a stravovacích služieb, kde sa v roku 2020 očakáva pokles počtu pracujúcich o viac ako 33 tisíc, čo predstavuje pokles o 34 %. Počet pracujúcich v doprave a skladovaní sa takisto zníži o 19 %. Jediným odvetvím s očakávaným rastom zamestnanosti v roku 2020 je Zdravotníctvo, kde sa očakáva nárast o 7 %.

Súčasná situácia má rôzny vplyv na jednotlivé odvetvia. Vo všetkých odvetviach hospodárstva okrem zdravotníctva sa očakáva pokles zamestnanosti v roku 2020 (podľa optimistického Scenáru 1). Najviac zasiahnuté bude predovšetkým odvetvie Ubytovacích a stravovacích služieb s očakávaným poklesom počtu pracujúcich v roku 2020 na úrovni viac ako 34 %. Vzhľadom na ochromenú subdodávateľskú sieť a predovšetkým kamiónovú dopravu sa výrazný pokles počtu pracujúcich očakáva aj v odvetví Doprava a skladovanie o 19 %. Výrazný pokles počtu pracujúcich sa takisto očakáva v obchode o takmer 29 tisíc osôb a v priemysle s poklesom o 25 tisíc osôb. Samozrejme, je to vo výraznej miere závislé o dĺžky obmedzení. Pokiaľ ekonomické obmedzenia a pandemická situácia pretrvá 6 mesiacov (Scenár 2), pokles počtu pracujúcich bude rýchlo narastať na 54 tisíc osôb v obchode a 64 tisíc osôb v Priemysle.

Všetky odvetvia budú v roku 2021 nad úrovňou počtu pracujúcich v roku 2020, avšak väčšina odvetví sa nedokáže plne zregenerovať v priebehu jedného roka

Graf č. 3: Očakávaná zmena počtu pracujúcich do roku 2020 a 2021 v odvetviach SR

Zdroj: TRIXIMA Bratislava

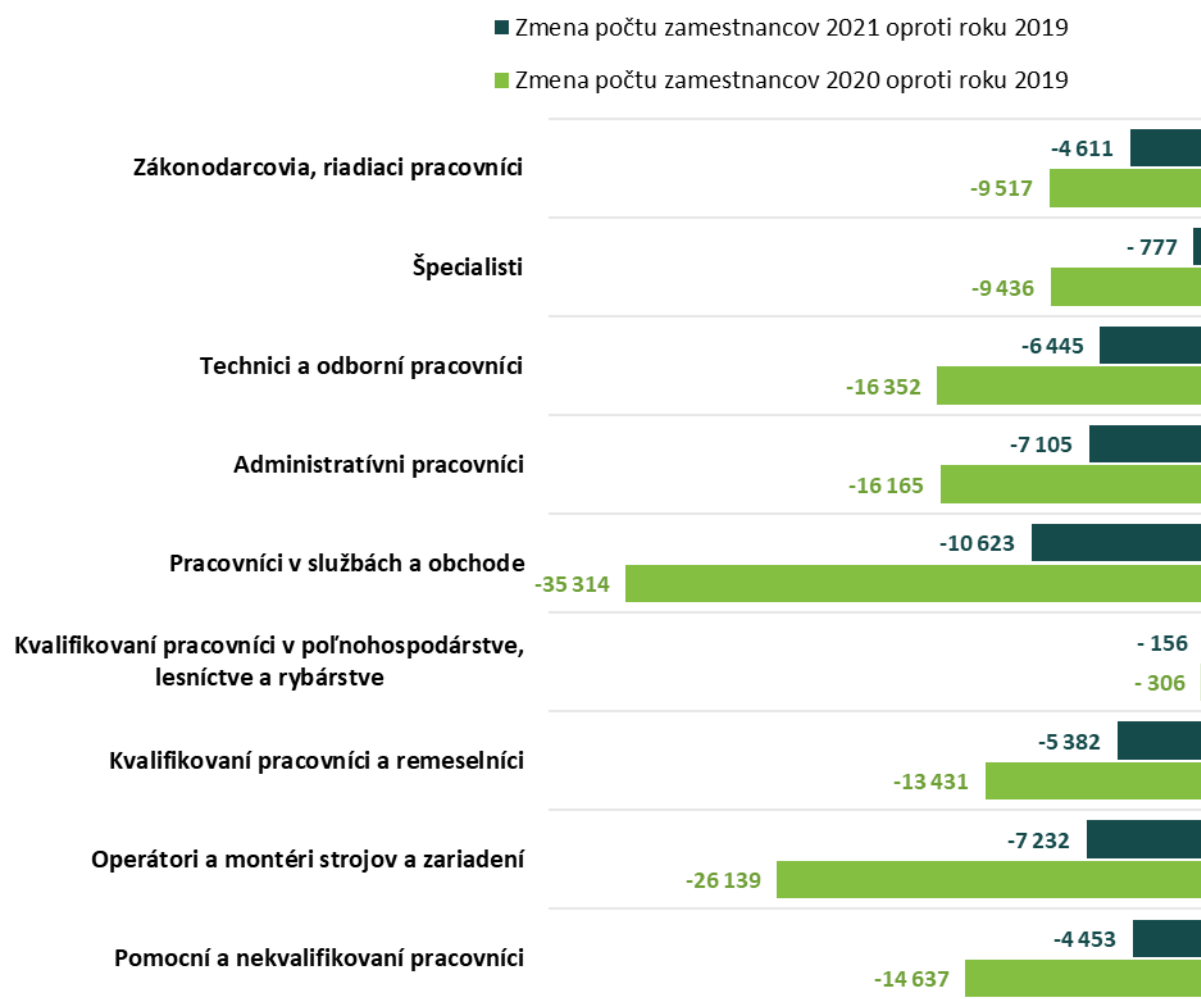

Z hľadiska profesijnej štruktúry sú najviac ohrozené pracovné miesta v hlavne triede zamestnaní 5 Pracovníci v službách a obchode, kde sa v prípade optimistického scenáru očakáva pokles počtu pracujúcich v roku 2020 o viac ako 35 tisíc a v hlavnej triede 8 Operátori a montéri strojov a zariadení s očakávaným poklesom počtu pracujúcich o približne 26 tisíc. V prípade, že ekonomické obmedzenia budú trvať 6 mesiacov, počet ohrozených pracovných miest v týchto hlavných triedach zamestnaní presiahne 50 tisíc.

Tak ako pri každej kríze za posledných 20 rokov, sú omnoho viac ohrozené pracovné miesta s potrebou nízkej kvalifikácie ako pracovné miesta s potrebou špecifickej kvalifikácie. Je to racionálne rozhodnutie zamestnávateľov v prípade dočasne zlej ekonomickej situácie. Slovo „dočasne“ je v predchádzajúcej vete dôležitejšie, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Pokiaľ totiž zamestnávateľ verí v nápravu zlej ekonomickej situácie v blízkej dobe, siahá predovšetkým po „jednoducho nahraditeľných“ pracovných silách. Pracovné miesta nevyžadujúce si špecifickú kvalifikáciu, alebo pracovné miesta, na ktorých môžu pracovať osoby s rôznymi kvalifikáciami, sú pre zamestnávateľov jednoduchšie obsaditeľné ako pracovné miesta s nutnosťou špecifickej špecializácie. Preto v prípade, že súčasné ekonomické obmedzenia budú trvať krátku dobu (do 3 mesiacov), budú to predovšetkým nízkokvalifikované pracovné sily, ktoré budú ťahať za kratší koniec.

Zatiaľ, čo v hlavných triedach zamestnaní Špecialisti a Kvalifikovaní pracovníci a remeselníci sa pri optimistickom scenári očakáva pokles počtu pracujúcich na úrovni 2-4 %, pri ostatných hlavných triedach zamestnaní sa očakávaný pokles pohybuje na úrovni presahujúcej 7,5 %. Predovšetkým pri pracovníkoch v službách a obchode sa očakáva pokles počtu pracujúcich v roku 2020 o takmer 10 % v optimistickom scenári. Situácia je však odlišná v prípade, že zamestnávateľ očakáva negatívnu situáciu na dlhšie obdobie. Pokiaľ ekonomické obmedzenia pretrvávajú 6 mesiacov, najväčší rozdiel medzi týmito dvoma scenármi bude práve pri Špecialistoch a Kvalifikovaných pracovníkoch a remeselníkoch, kde sa počet ohrozených pracovných miest viac ako zdvojnásobí. Je to spôsobené tým, že síce pre zamestnávateľa sú tieto osoby ťažko nahraditeľné a nedokáže ich získať tak rýchlo ako na ostatných pracovných pozíciách, avšak súčasne sú tieto pracovné sily aj viac cenené a sú pre zamestnávateľa drahšie. Preto v prípade, že zamestnávateľ začne očakávať zlú ekonomickú situáciu na dlhšie časové obdobie, začne „škrtať“ súčasne aj veľké nákladové položky, ktorými Špecialisti určite sú.

Graf č. 4: Očakávaná zmena počtu pracujúcich do roku 2020 a 2021 v hlavných triedach zamestnaní SR

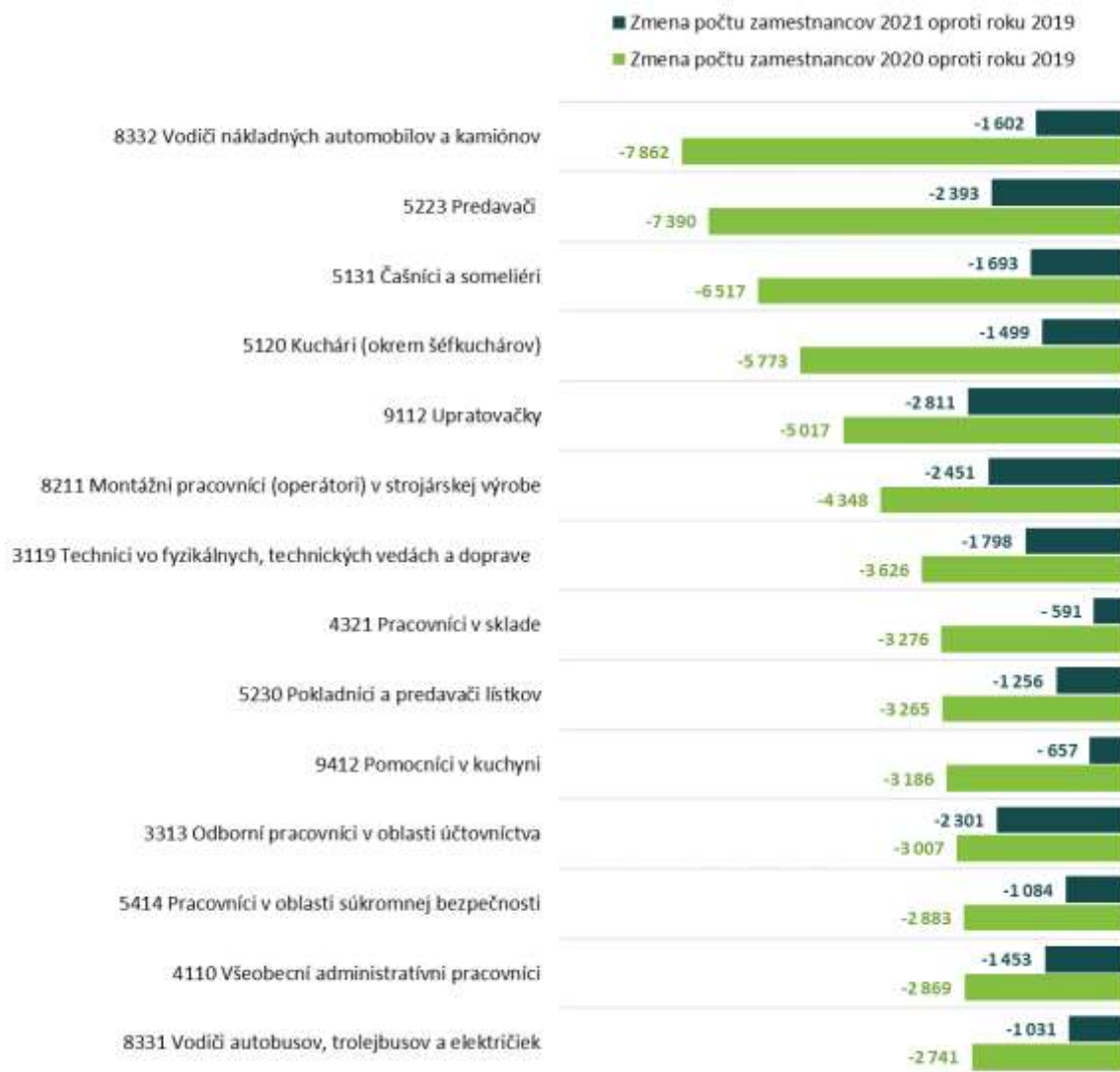
Zdroj: TRIXIMA Bratislava

Vo všetkých hlavných triedach zamestnaní nastane výrazná regenerácia počtu pracovných miest v roku 2021, avšak pri všetkých hlavných triedach bude počet pracujúcich stále pod úrovňou roka 2019. Najväčšie prepúšťanie sa očakáva pri vodičoch nákladných automobilov a kamiónov, kde by v dôsledku ochromenej subdodávateľskej siete mohlo prísť o prácu v roku 2020 v optimistickom variante 8 tisíc pracovníkov, čo predstavuje pokles o 11,5 %. O prácu v roku 2020 takisto príde veľké množstvo predavačov (približne 7,4 tisíc, pokles o 7,5 %), čašníkov (približne 6,6 tisíc, pokles o 22 %) a kuchárov (približne 5,7 tisíc, pokles o 17 %).

Na druhej strane existujú aj zamestnania, v ktorých sa očakáva nárast počtu zamestnancov aj v roku 2020 napriek pandémie. Jedná sa predovšetkým o pozície v oblasti zdravotníctva – Špecialisti v ošetrovatelstve, Zdravotné sestry a Zdravotní asistenti, kde sa očakáva rast dopytu o 7-12 % v roku 2020. Samozrejme rast dopytu na trhu práce ešte neznamená, že tento dopyt bude aj uspokojený. Keďže tento dopyt bude akútny predovšetkým v prvej polovici roka 2020, je možné využiť aj ďalšiu

kohortu absolventov vysokých škôl v oblasti zdravotníctva a štát by týchto absolventov mal kontaktovať už v súčasnosti. Mimo zdravotníctva je napríklad mierny nárast dopytu v roku 2020 očakávaný aj po vývojároch softvéru, či technikoch komunikačných zariadení.

Graf č. 5: Očakávaná zmena počtu pracujúcich do roku 2020 a 2021 v podskupinách zamestnaní s najvyšším očakávaným poklesom zamestnanosti v roku 2020 v SR

Zdroj: TRIXIMA Bratislava

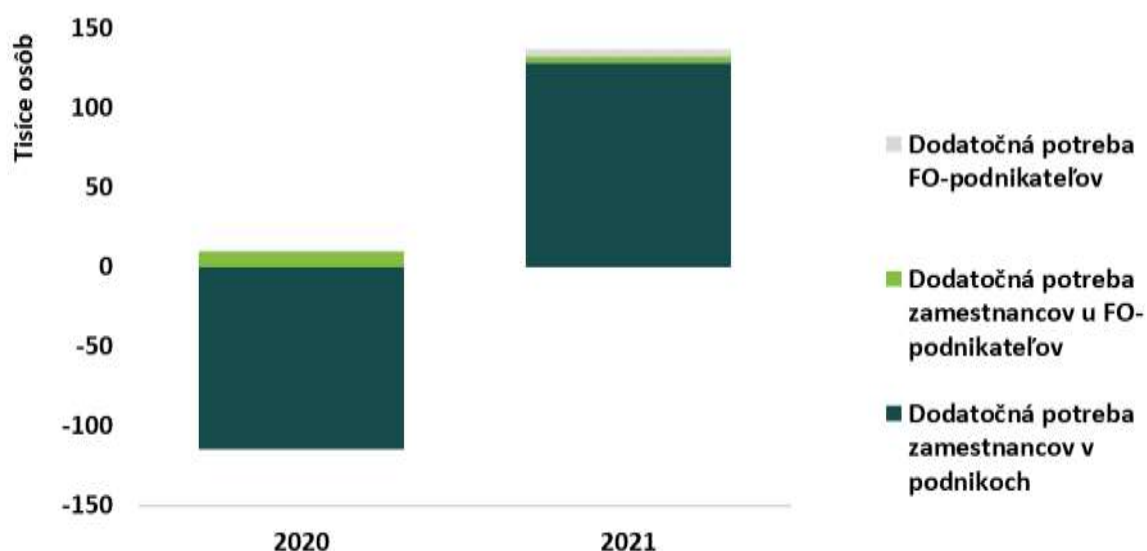

Vývoj na trhu práce a v ekonomike bude v krátkodobom horizonte najturbulentnejší v novodobej histórii Slovenskej republiky.

Nasledujúce dva roky (2020-2021) budú turbulentné. Najskôr v roku 2020 v dôsledku vírusu COVID-19 a ekonomických obmedzení výrazne poklesne zamestnanosť o 141 tisíc osôb a po pripočítaní

náhrady pracovných síl na úrovni 37 tisíc osôb, budú potreby trhu práce záporné na úrovni -104 tisíc, v roku 2021 nastane rýchla regenerácia ekonomiky a dodatočné potreby trhu práce budú kladné na úrovni až 136 tisíc. Tento skokový očakávaný nárast potrieb trhu práce v roku 2021 bude najextrémnejší, aký sme kedy v ére samostatnosti Slovenska zažili. Až 94 % týchto pracovných miest bude z regenerovaných v podnikoch.

Graf č. 7: Vývoj dodatočnej potreby pracovných síl v období 2020-2021

Zdroj: TRIXIMA Bratislava

V období rokov 2020 - 2021 príde na trh práce 85 tisíc absolventov stredných a vysokých škôl. Absolventi prichádzajúci na trh práce tak v dôsledku nepriaznivej ekonomickej situácie v období rokov 2020 - 2021 nebudú mať dostatok pracovných príležitostí a veľká časť z nich skončí pravdepodobne v nezamestnanosti.

Od roku 2016 sme boli svedkami nezvyčajnej situácie na trhu práce, v ktorej Slovensko ešte v minulosti nebolo. Dopyt na trhu práce výrazne prevyšoval ponuku. To so sebou prináša pozitívne, ale aj negatívne efekty. Takýto stav výrazne posilňuje postavenie zamestnancov na trhu práce voči zamestnávateľom. Zatiaľ, čo v minulosti mali na trhu práce navrch zamestnávateľa, ktorí si mohli vybrať z radov uchádzačov o pracovné miesto, v uplynulých rokoch to boli práve zamestnávateľa bojujúci o každého zamestnanca. Táto situácia prirodzene vedie ku konkurenčnému boju na trhu práce vyúsťujúcemu do výrazného rastu miezd a znižovania nezamestnanosti. Počty voľných pracovných miest boli v období rokov 2016 - 2019 na historických maximách.

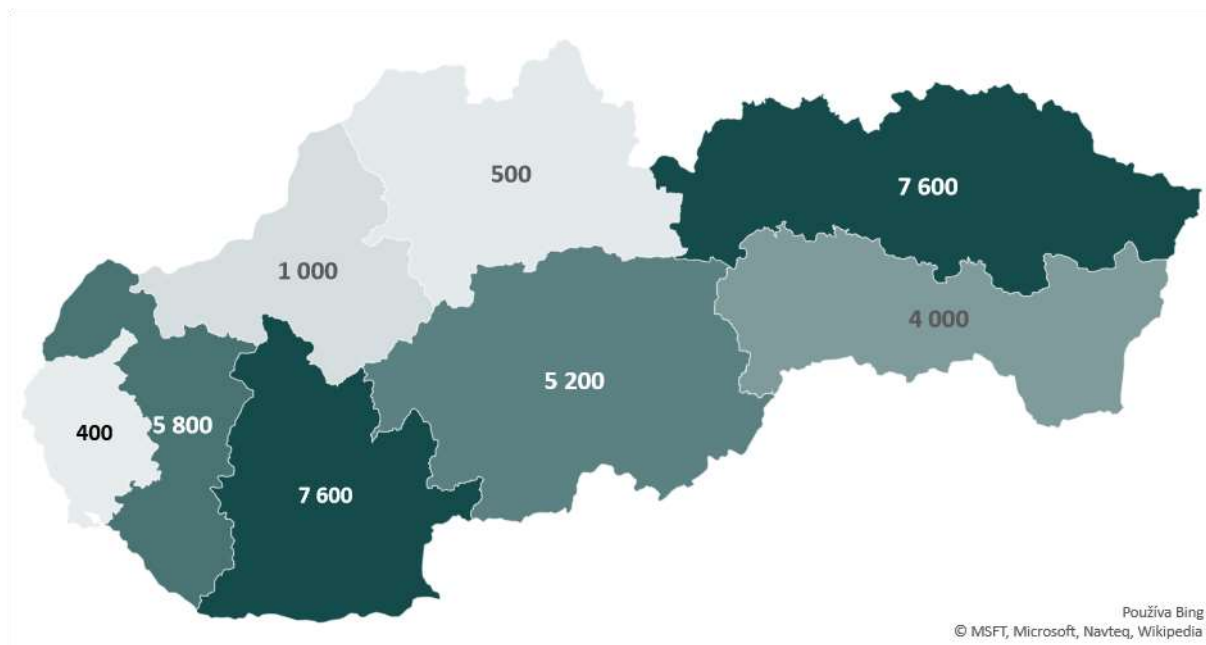
V dôsledku výrazného očakávaného skokového prepadu zamestnanosti v roku 2020 budú celkové dodatočné potreby trhu práce v období rokov 2020-2021 len mierne kladné na úrovni 32 tisíc. Zamestnanosť bude v roku 2021 síce nižšia ako v roku 2019, ale do potrieb trhu práce vstupuje aj náhrada pracovných síl na úrovni takmer 80 tisíc za obdobie 2020 - 2021, ktorá zjemňuje dopad poklesu zamestnanosti na potreby trhu práce. Keďže v rovnakom období sa očakáva príchod 85 tisíc absolventov na trh práce, títo absolventi nebudú mať dostatok pracovných príležitostí a množstvo z nich pravdepodobne skončí v nezamestnanosti. Štát by mal urobiť všetko pre to, aby sa z tejto krízovej kohorty absolventov v dôsledku zlej ekonomickej situácie v súčasnosti nestali dlhodobí nezamestnaní.

Napriek výraznému očakávanému poklesu zamestnanosti v roku 2020 budú potreby trhu práce v rokoch 2020 - 2021 kladné vo všetkých krajoch. Situáciu bude zachraňovať práve vysoká náhrada pracovných síl.

V období rokov 2020-2021 budú potreby trhu práce v jednotlivých krajoch síce nízke, ale budú kladné. Najvyššie budú v Prešovskom a Nitrianskom kraji na úrovni 7,6 tisíc osôb. Na druhej strane, najnižšie potreby trhu práce sa očakávajú v Bratislavskom a Žilinskom kraji na úrovni do 1 tisíc osôb.

Graf č. 9: Dodatočná potreba pracovných síl v období 2020-2021 podľa krajov SR v osobách

Zdroj: TREXIMA Bratislava